

Prof. dr hab. Piotr Reichert

Warszawa, 15 stycznia 2018 r.

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
Wydział Instrumentalno-Pedagogiczny
Białystok, ul. Kawaleryjska 5

Recenzja pracy doktorskiej mgr Tomasza Pstrokońskiego-Nawratila pod tytułem „Paul Hindemith jako twórca nowych możliwości techniczno - wyrazowych altówki w muzyce pierwszej połowy XX wieku na przykładzie wybranych sonat kompozytora”

Zleceniodawca:

Rada Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, pismo z dnia 13 listopada 2017 roku. Uchwała z dnia 29 maja 2012 roku o powołaniu mnie przez Radę Wydziału do pełnienia funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Tomasza Pstrokońskiego-Nawratila.

Informacje o doktorancie :

Mgr Tomasz Pstrokoński-Nawratil ukończył studia wyższe w roku 1998 w Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu w klasie skrzypiec prof. Krzysztofa Bruckowskiego. W tym samym roku podjął studia podyplomowe w specjalności altówka w Hochschule fuer Musik und Theater *Felix Mendelssohn-Bartholdy* w Lipsku pod kierunkiem prof. Dietmara Hallmanna. Pracę zawodową rozpoczął w roku 2000 na stanowisku zastępcy koncertmistrza grupy altówek w orkiestrze *Thüringen Philharmonie Gotha-Suhl*. Równolegle też podjął działalność w zakresie kameralistyki grając w składzie *Szigeti Quartett* i współpracując z zespołem *Thüringen Kammermusikanten*. W roku 2008 rozpoczął działalność koncertową w Polsce, dając recitale altówkowe, występując też w różnorodnych zespołach kameralnych, a przede wszystkim pełniąc funkcję muzyka-solisty we Wrocławskiej Orkiestrze Kameralnej *Leopoldinum*. W chwili składania dokumentacji doktoratu Pan mgr Tomasz Pstrokoński-Nawratil był studentem III roku studiów doktoranckich, które realizował pod kierunkiem prof. Zbigniewa Czarnoty.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Praca doktorska Pana mgr Tomasza Pstrokońskiego-Nawratila pod tytułem „Paul Hindemith jako twórca nowych możliwości techniczno-wyrazowych altówki w muzyce pierwszej połowy XX wieku na przykładzie wybranych sonat kompozytora” składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku elektronicznym (płyta CD) oraz będącej jego opisem pracy pisemnej – dysertacji.

Dzieło artystyczne przedstawione przez doktoranta zawiera trzy sonaty Paula Hindemitha skomponowane w różnych okresach jego twórczości. Są to: sonata na altówkę i fortepian op. 11 nr 4 oraz dwie sonaty solowe – op. 31 nr 4 i nieopusowana z roku 1937. Utwory te są dobrymi przykładami ilustrującymi przemiany w zakresie techniki komponowania i stylistyki dzieł Paula Hindemitha, co czyni je użytecznym materiałem badawczym w przedmiotowej problematyce. Elementy składające się na technikę wykonawczą doktoranta, a także jego zamysł interpretacyjny są konsekwencją dokonanej przez niego pogłębionej analizy omawianych utworów. Stylistyka sonaty op. 11 nr 4 reprezentującej wczesny okres twórczości kompozytora wykazuje wiele cech obecnych w muzyce europejskiej pierwszych dekad XX wieku. Romantyczny język wypowiedzi dominujący w tym utworze nakłada się jednak na wyraźnie dostrzegalne już cechy typowe dla późniejszych dzieł kompozytora, jak oryginalnie rozszerzona harmonia, wysoki stopień skomplikowania sfery metrycznej, czy bardzo zróżnicowana tkanka dynamiczna. Wykonanie zaprezentowane przez doktoranta potwierdza jego wysokie kompetencje w zakresie prawidłowej interpretacji utworu. Tekst sonaty wykonywany jest starannie, z dużą dokładnością. Stosunki temp, ich zmienność, stosowanie rubat, wydobywanie głosów melodycznych w gęstej fakturze, a także operowanie barwą stosownie do nastroju i treści konkretnych fragmentów nie budzą u mnie żadnych zastrzeżeń. Również współpraca altowiolisty z pianistą jest nienaganna i pozwala właściwie ukazać całą formę sonaty z jej zróżnicowaną dramaturgią. Precyzyjny dobór środków wyrazowych podkreślających charakter poszczególnych epizodów, a także dozowanie efektów brzmieniowych tak, by nie ucierpiały na tym wspomniana już dramaturgia utworu sprawiają, że interpretacja obydwu wykonawców jest ciekawa i przekonująca.

Sonata op. 31 nr 4 jest utworem, który spośród przedstawionych w ramach dzieła artystycznego chyba w największym stopniu odpowiada możliwościom instrumentalnym i wyrazowym doktoranta. Intelktualne spojrzenie na formę, a także rodzaj estetyki brzmieniowej, czy szerzej – muzycznej, znalazły pełne odzwierciedlenie w przedstawionym wykonaniu. W częściach pierwszej i trzeciej wyrazistość artykulacji oraz dokładnie zrealizowany plan dynamiczny pozwalają przekonująco ukazać ich dramaturgię. Nadto pieczołowitość w odtwarzaniu harmonicznym szczegółów wartko biegnących odcinków tekstu dodaje kolorytu wykonaniu. Również część druga omawianej sonaty, powściągliwa w wyrazie i refleksyjna w sposobie prowadzenia narracji, została przez wykonawcę prawidłowo zaprezentowana. Widoczna jest troska o właściwy przebieg czasu; odpowiednio są też uwydatnione istotne dla frazowania współbrzmienia harmoniczne.

Ostatnim z zaprezentowanych utworów jest sonata na altówkę solo z roku 1937. Dojrzałość tej kompozycji w sensie spełnienia założeń stylu kompozytora jest tym, co odróżnia ją od wcześniejszych utworów, noszących znamiona poszukiwań i eksperymentów. Wykonanie przedstawione na płycie znakomicie oddaje specyfikę języka muzycznego Paula Hindemitha. Pan Tomasz Pstrokoński-Nawratil wyraziście i przekonująco poprowadził narrację w tym niełatwym z technicznego punktu widzenia utworze. Kierując się zasadami wywiedzionymi w toku przeprowadzonych przez siebie badań (uwzględnianie tzw. *meloharmonii*, a także *akceleracji*, *retardacji* itp. czynników dla budowania ekspresji), znakomicie zaprezentował dojrzałe dzieło Paula Hindemitha, jakim jest wspomniana sonata. Proporcje użycia środków wyrazowych, a więc dynamiki, artykulacji, barwy, jak również cała strona agogiczna, tworzą spójną w odbiorze interpretację, dając dowód dojrzałości artystycznej doktoranta. Na podkreślenie zasługuje doskonała realizacja środkowego odcinka *Lebhaft* z drugiej części sonaty. Użycie nowatorskiej w pewnych aspektach techniki *pizzicato* znalazło w przedstawionym wykonaniu swój właściwy wyraz. Również intonacja skomplikowanych harmonicznie struktur wielodźwiękowych odzwierciedla wysokie umiejętności doktoranta w zakresie techniki akordowej i dwudźwiękowej. Pewien niedosyt odczuwa się w sferze ekspresji dźwięku. Niektóre kulminacje – szczególnie w Sonacie op. 11 nr 4, a także w drugiej części Sonaty z roku 1937 uzyskałyby większą głębię wyrazu, gdyby użyć do ich realizacji intensywniejszego *vibrato*. Jest to jedyny mankament, jaki dostrzegam w przedstawionym nagraniu. Znaczenie jego jednak nie jest pierwszoplanowe, bowiem mnogość istotnych i dobrze zrealizowanych elementów składających się

na sztukę wykonawczą w zaprezentowanych utworach utwierdza mnie w przekonaniu o głębokim zrozumieniu przez Doktoranta istoty tej muzyki, co pozwala mi wysoko ocenić przedstawione wykonania.

Opis dzieła artystycznego, będący dysertacją naukową odpowiadającą tematycznie niniejszej pracy doktorskiej składa się ze wstępu (*Zagadnienia wstępne*), pięciu rozdziałów, zakończenia oraz wykazu źródeł pisanych, internetowych, a także dyskografii. Dołączona jest również płyta CD z nagraniem utworów składających się na dzieło artystyczne. Sednem części pisemnej omawianej pracy doktorskiej jest pogłębiona i w dużej mierze nowatorska analiza wybranych sonat na altówkę. Zarówno ich dobór w ramach dzieła artystycznego, jak i przyjęte metody badawcze - oparte o teorię Fritsa Noske - pozwalają dotrzeć do istoty muzyki Paula Hindemitha. Sonaty te pochodzą bowiem z trzech okresów twórczości kompozytora i obrazują ewolucję jego języka muzycznego. Pan Tomasz Pstrokoński-Nawratil oparł się – co było absolutnie logiczne – na traktacie Hindemitha „*Unterweisung im Tonsatz*”, a w celu właściwego odczytania dramaturgii i charakteru tej muzyki zastosował wspomnianą już teorię Fritsa Noske o energetycznym przebiegu dzieła muzycznego, wyłożoną w przytaczanym artykule „*Forma Formans. Muzyka jako przedmiot i ruch*”. Dysertację otwierają *Zagadnienia wstępne*, gdzie postawiona zostaje teza główna, przedstawiająca Paula Hindemitha jako twórcę nowych możliwości techniczno-wyrazowych altówki w muzyce pierwszej połowy XX wieku. Przedstawione jest też zwięzłe uzasadnienie wyboru metody badawczej. W rozdziale pierwszym autor określa dzisiejszy stan badań nad twórczością Hindemitha i podejmuje próbę usytuowania jego utworów altówkowych na tle literatury tego instrumentu, jaka powstała do pierwszych dekad XX wieku, co wydaje się być zasadne w aspekcie nowatorstwa obecnego w omawianych dziełach. Rozdziały drugi i trzeci traktują o rozwoju sztuki kompozytorskiej Paula Hindemitha w kontekście historycznym. Pokazują możliwe źródła inspiracji, a także omawiają istotne aspekty działalności kompozytora, jak jego praktykę wykonawczą, czy doświadczenia w poszukiwaniu własnego systemu harmonicznego. Treść tych części pracy w zupełności wystarcza za podstawę do rozważań zawartych w rozdziale czwartym, kluczowym dla podjętej tematyki i wysoce oryginalnym. Założona we wstępie metoda analizowania dzieł kompozytora wydaje się być niezwykle przydatna w aspekcie wykonawczym. Jednocześnie bowiem zestawiane są elementy struktury utworu, jego konstrukcja, jak i zawartość emocjonalna tekstu muzycznego, w dużej mierze determinowana planem harmonicznym. To z kolei – jak wykazuje autor –

pozwała odpowiednio dobrać środki wyrazowe i regulować stopień ekspresji w poszczególnych fragmentach. Stosowanie tych zależności daje się odczuć w wykonaniach sonat stanowiących dzieło artystyczne, przy czym mimo tak szczegółowego opisu zabiegów wykonawczych wynikających z przeprowadzonej analizy, interpretacjom przedstawionym na płycie daleko jest do intelektualnego chłodu. Wydaje się, iż podejście doktoranta do wykonywanych dzieł bliskie jest intuicyjnemu spojrzeniu na utwór każdemu myślącemu i wrażliwemu artyście. Szczególnie odnosi się to do sonat reprezentujących późniejsze okresy twórczości kompozytora. Nowe możliwości techniczno-wyrazowe altówki, to przede wszystkim eksponowanie specyficznego kolorytu tego instrumentu poprzez oryginalną hindemithowską harmonikę, a także występującą niekiedy surowość brzmienia, czy brutalność artykulacji. W swej szczegółowej analizie doktorant umiejętnie wydobyl wspomniane cechy kompozycji Paula Hindemitha, czyniąc ze swej dysertacji wartościowe opracowanie problemu, z pewnością użyteczne dla potencjalnych wykonawców dzieł kompozytora. Na podkreślenie zasługuje też formalna strona pracy, utrzymująca wysokie standardy tego rodzaju dysertacji.

Konkluzja:

Przedstawiona do oceny praca doktorska magistra Tomasza Pstrokońskiego-Nawratila potwierdza jego wysokie umiejętności artystyczne jako altowiolisty, a także duży potencjał intelektualny w pracy naukowo-badawczej. Zarówno dzieło artystyczne doktoranta, jak i sama dysertacja - pod wieloma względami nowatorska - wnoszą wiele do reprezentowanego przez niego obszaru sztuki i są cennym wkładem w rozwój polskiej kultury. Stwierdzam niniejszym, że Kandydat spełnił w sposób satysfakcjonujący wymagania art. 13 ustawy z dnia 14.03.2003 roku i wnoszę o przyjęcie pracy.

Piotr Reichert